

SOVET ITTIFOQI DAVRIDA SPORTCHILARNI TAQDIRLASH UCHUN TA'SIS ETILGAN MUKOFOTLAR

Jabbarov Asadbek Ibrom o'g'li

Namangan davlat pedagogika instituti magistranti

Tel: +998883701511

E-mail: jabbarovasadbek4@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23386462>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Sovet Ittifoqi davrida sportchilarni taqdirlash tizimining shakllanishi va rivojlanishi, sport sohasidagi yutuqlarni rag'batlantirish maqsadida joriy etilgan davlat mukofotlari, medallar, jetonlar hamda sport unvonlari tarixiy jihatdan tahlil qilinadi. Xususan, SSSR Ministrlar Soveti tomonidan belgilangan mukofotlash tartibi, musobaqalarda erishilgan natijalarga qarab sportchilarga berilgan mukofotlar va «SSSR sport ustasi» unvonining ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, sport jamiyatlari, respublika va hududiy musobaqalar doirasida joriy etilgan rag'batlantirish mexanizmlari hamda ularning sovet sporti rivojida o'rni ko'rib chiqiladi. Maqola sovet davrida sportchilar mehnatini e'tirof etish va sport yutuqlarini davlat miqyosida rag'batlantirish amaliyotini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Sovet Ittifoqi, SSSR, sport tarixi, sportchilarni taqdirlash, davlat mukofotlari, oltin medal, kumush medal, sport jetonlari, «SSSR sport ustasi», sport unvonlari, sport jamiyatlari, sport musobaqalari

СИСТЕМА НАГРАЖДЕНИЯ СПОРТСМЕНОВ В ПЕРИОД СОВЕТСКОГО СОЮЗА: НАГРАДЫ, СПОРТИВНЫЕ ЗВАНИЯ И ЛЬГОТЫ

Аннотация: В статье исторически анализируются становление и развитие системы награждения спортсменов в период существования Советского Союза, а также государственные награды, медали, жетоны и спортивные звания, учреждённые для поощрения достижений в области физической культуры и спорта. Особое внимание уделяется порядку награждения, установленному Советом Министров СССР, видам наград, присуждавшихся спортсменам в зависимости от результатов соревнований, и значению звания «Мастер спорта СССР». Рассматриваются также механизмы поощрения, применявшиеся в спортивных обществах, на республиканских и региональных соревнованиях, и их роль в развитии советского спорта. Статья направлена на изучение исторического опыта признания спортивных достижений и государственной системы стимулирования спортсменов в советский период.

Ключевые слова: Советский Союз, СССР, история спорта, награждение спортсменов, государственные награды, золотая медаль, серебряная медаль, спортивные жетоны, «Мастер спорта СССР», спортивные звания, спортивные общества, спортивные соревнования

THE ATHLETE AWARD SYSTEM DURING THE SOVIET UNION: AWARDS, SPORTS TITLES AND PRIVILEGES

Abstract: This article examines the historical formation and development of the athlete award system in the Soviet Union, focusing on state awards, medals, tokens, and sports titles

established to recognize and encourage achievements in physical culture and sports. Particular attention is paid to the award regulations introduced by the Council of Ministers of the USSR, the types of awards granted according to athletes' competition results, and the significance of the title "Master of Sport of the USSR." The article also explores incentive mechanisms implemented within sports societies and at republican and regional competitions, highlighting their role in the development of Soviet sports. The study aims to examine the historical practices through which athletic achievements were recognized and athletes were rewarded at the state level during the Soviet period.

Keywords: Soviet Union, USSR, sports history, athlete awards, state awards, gold medal, silver medal, sports tokens, "Master of Sport of the USSR," sports titles, sports societies, sports competitions

Barcha davrlarda va davlatlarda sportchilarni mukofotlash, ularni erishgan yutuqlarini munosib taqdirlash uchun turli mukofot va sovrinlar, medallar va boshqa shu kabi turli vositalardan foydalanib mehnati ulug'langan. Sobiq SSSR davlatida sovet sportchilarini munosib taqdirlashga harakat qilgan. Shuning uchun turli medallar, sovrinlar va jetonlar davlat tomonidan tasis etilgan. Sovet sportchilarini sport sohasida yangi muvaffaqiyatlarga rag'batlantirish maqsadida SSSR Ministrlar Soveti Butun Ittifoq rekordlarini qo'ygan SSSR chempioni unvonini olgan, shuningdek SSSR birinchiligi uchun o'tkazilgan musobaqalarda ikkinchi va uchinchi o'rinni egallagan sovet sportchilarini mukofotlash uchun quyidagilarni tasis qilishga qaror berdi:

- a) birinchi daraja medal (oltin)
- b) ikkinchi daraja medal (oltin yuritilgan kumush medal)
- v) kumush jeton
- g) bronza jeton

Sportchilarni medal va jetonlar bilan mukofotlashda quyidagi tartib belgilandi:

a) birinchi daraja medal bilan sportning biror turi bo'yicha jahon rekordini orqada qoldirib Butun Ittifoq rekordini qo'ygan sportchilar, shuningdek, sportning ayrim turlari bo'yicha SSSR chempioni unvonini olgan sportchilar mukofotlanadi;

b) ikkinchi darajali medal bilan Butun Ittifoq rekordini qo'ygan(jahon rekordidan ortiq bo'lmagan rekord qo'ygan) sportchilar, shuningdek, sportning ayrim turlari bo'yicha SSSR chempioni unvonini olgan sportchilar mukofotlanadi;

v) kumush jeton bilan SSSR birinchiligi uchun bo'lgan musobaqalarda sportning biror turi bo'yicha ikkinchi o'rin olgan sportchilar mukofotlanadi.

g) bronza jeton bilan SSSR birinchiligi uchun bo'lgan musobaqalarda sportning biror turi bo'yicha uchinchi o'rinni olgan sportchilar mukofotlanadi.[1]

Bunday medal va diplomalarni qo'lga kiritgan sportchilarga Larisa Semyonovna Latinina (qizlik ismi — Diri) misol qilib keltirish mumkin. Larisa Latinina 1934-yil 27-dekabr kuni Xozirgi Ukrainaning Odessa viloyati Xerson shahrida tavallud topgan. Sportning gimnastika turi bo'yicha to'qqiz karra olimpia chempioni hisoblanadi[2]. Bunday sportchilarga Anatoliy Starostinni ham misol qilish mumkin. U 1978- yil "Sport ustasi" unvonini qo'lga kiritgan va bu uchun maxsus sertifikat ham berilgan.[3]

SSSR birinchiligi uchun bo'lgan musobaqalarda sportning biror turi bo'yicha birinchi va ikkinchi o'rinlarni bo'lishgan sportchilarning har birlari egallagan o'rinlariga muvofiq oltin medal yoki oltin suvi yuritilgan kumush medal bilan mukofotlanadi.

SSSR birinchiligi uchun bo'lgan musobaqalarda sportning biror turi bo'yicha ikkinchi

uchinchi o‘rinlarni bo‘lishgan sportchilarning har biri kumush jeton bilan, ikkinchi uchinchi va to‘rtinchi bo‘lishgan sportchilarning har biri bronza jeton bilan mukofotlanadi.

Futbol, xokey, basketbol va boshqa xil sport o‘yinlari bo‘yicha SSSR birinchiligi uchun bo‘lgan musobaqalarda komandalarning sportchilari yakka birinchilikda g‘olib chiqqan sportchilar belgilangan tartibda mukofotlanadilar. Lekin buning uchun har bir sportchining bu birinchilik uchun o‘tkazilgan o‘yinlarning aqalli yarmida yarmida ishtirok qilishi shartdir.

SSSR birinchiligida sportning bir necha turi bo‘yicha birinchi, ikkinchi va uchinchi o‘rinlarni egallagan sportchilar olgan o‘rinlari soniga qarab medal va jetonlar bilan mukofotlanadilar.

Medallar, kumush va bronza jetonlar bilan sport musobaqalarida erishgan natijalar haqida sudyalari kollegiyasi taqdim etgan ma’lumotlarga binoan SSSR Ministrlar Soveti xuzuridagi Fizkultura va sport ishlari komiteti mukofotlaydi.

SSSR Ministrlar Soveti Fizkultura va sport ishlari komitetiga quyidagi sport jamiyatlarining sportchilarini mukofotlash uchun jetonlar tasis qilishga va bu jetonlar haqidagi “Nizom”ni tasdiqlashga ruxsat berdi:

a) Ittifoq respublikalar VTSPS, “Dinamo”, “Spartak”, “Nauka”, “Mexnat rezervlari”, sport jamiyatlari, SSSR Qurolli Kuchlari birinchiligi shuningdek Moskva Leningrad shaharlari birinchiligi uchun bo‘lgan musobaqalarda birinchi o‘rinni olgan sportchilar uchun melxior eritmasidan kumush yugurtib qilingan jeton, ikkinchi va uchinchi o‘rinni olgan sportchilar uchun bronza jeton;

b) qolgan sport jamiyatlari markaziy kengashlarining va ittifoqchi respublikalar poytaxtlarining birinchiligi uchun bo‘lgan musobaqalarda birinchi, ikkinchi va uchinchi o‘rinlarni olgan sportchilar uchun bronza jeton.

Respublika, o‘lka va oblast sport musobaqalarida g‘olib chiqqan komandalarni va ayrim sportchilarni mukofotlash to‘g‘risidagi Nizom tasdiqlandi. (TASS) [1]

“SSSR sport ustasi” (sport ma’lumotnomalarida standart qisqartma – MS sifatida foydalaniladi) – 1935-yilda SSSR Markaziy ijroiya qo‘mitasi huzuridagi Jismoniy tarbiya Oliy Kengashi tomonidan ta’sis etilgan sport unvoni (shaxmat bo‘yicha bunday unvon avvalroq tashkil etilgan).

Bu unvon SSSR sportida hizmat ko‘rsatgan sportchilariga berildi. 1937-yilda Butunittifoq sport tasnifi joriy etilishi bilan, sportchilarni taqdirlash uchun joriy etilgan. Unvonni berish 1992-yilda tugatildi.

1935-yilgi model belgilarida raqamlar yo‘q edi. 1949-yilda yangi belgi o‘rnatildi (endi tashqi ko‘rinishini o‘zgartirmaydi); 1-sonli ko‘krak nishoni Albert Abrahamyanga gimnastika bo‘yicha SSSR chempionatida polda mashq bajarish bo‘yicha g‘olib chiqqani uchun berildi.

1960-yil 1-yanvarda 15 949 kishi, 1975-yil 1-yanvarda – taxminan 108,1 ming kishi, 1980-yilda taxminan 158 ming kishi, 1988-yilda esa taxminan 250 ming kishi unvon oldi [4].

1959-yilda “SSSR faxriy sport ustasi” faxriy nishoni joriy etildi, u ketma-ket 5 yil davomida “SSSR sport ustasi” unvoni uchun me’yorni bajargan sportchilarga beriladi. SSSR Davlat sport qo‘mitasining 1986-yil 26-iyundagi qarori bilan ushbu nishonlarni berish to‘xtatildi [5].

Sport adabiyotida ushbu belgi egalari “SSSR faxriy sport ustasi” (standart qisqartma sifatida – PMS deb olingan) deb nomlanadi.

1950—1960-yillarda bir qator Ittifoq Respublikalarida “Milliy sport turlari bo‘yicha sport ustasi” unvonlari ta’sis etilgan. Bu unvon respublikalarning sport qo‘mitalari tomonidan

tasdiqlangan musobaqa qoidalariga ega bo‘lgan milliy sport turlariga beriladi. Shunday qilib, 1970-yilda qabul qilingan milliy sport turlarining yagona Butunittifoq tasnifi 17 sport turini o‘z ichiga oldi. Bunday sport turlariga bug‘uli chana poygasi, it chanasi poygasi, milliy kurash, lapta, choynakni ko‘tarish va boshqa yo‘nalishlar bo‘yicha berilgan[6].

1978-yilda Anatoliy Starostinga berilgan “Sport ustasi” unvoni uchun sertifikat[7].

SSSR MS 1949-yildagi ko‘krak nishoni

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Stalin haqiqati gazetasi, 18-iyul 1947-yil, juma kungi soni.
https://uz.wikipedia.org/wiki/Larisa_Latinina. Qaraldi 2024-yil 12-iyul/14:40.
2. Master sporta // Sovetskiy ensiklopedicheskiy slovar. –: “Sovetskaya ensiklopediya”, 1989. – ISBN 5-85270-001-0. – S. 781.
3. Pochyotniy znak “Master sporta SSSR”–statya iz:. Qaraldi 2024-yil 12-iyul/14:46.
4. Pervie mastera sporta // Sovetskiy sport (gazeta). – 27 dekabrya 1952, № 155. – s. 7.
5. Pervie mastera sporta Albanii//Sovetskiy sport (gazeta). –8 aprelya 1952, № 43.–s.
6. Значок «Мастер спорта» СССР wfalerist.org. Qaraldi: 2024-yil 12-iyul/14:44.